

Cirkusz, tundra, cigányok

CSALA SÁNDOR KALANDJAI – AZ EGZOTIKUMBAN

Kövi Krisztina

...az előítéletek legyőzésére nincs hatékonyabb eszköz, mint a cirkusz...

MIKA WALTARI

...– amely jelen cikkben bemutatkozó kollégánk számos plakátjának témája, sőt nem kellett hosszan kutakodnom régmúlt művészeti szakközépiskolás éveim emléktárában, hogy felidézzem, a Tópartiban anno még nekünk, grafika-szakos diákoknak is kiadta a feladatot: tervezetek cirkusz-színház plakátot... Arról már nem is beszélve, és mégis, hogy az e diskurzusunkhoz mondhatni apropóul szolgáló véletlen (egyazon asztal tablótársaság egy közelmúltbéli eseményen) szintén ehhez csatolt vissza, így íme...

Miért pont a cirkusz?

Maga a szórakoztatóüzem vonz, vagy tán az egzotikus menaszéria (melynek egy-egy potenciális tagja fel-felbukkan nemcirkuszos műveid egyikén-másikán is), esetleg a társadalmilag megbélyegzett karakterekre (mint például liliputiak, Julia Pastrana majomasszony, Joseph Merrick elefántember, Fjodor Jefiticsev, alias a kutyafejű fiú, hogy csak néhányat említsek), azok befogadására való érzékenység?... Vagy eufemizmusok nélkül a viktoriánus érában jellemző freak show-k bizarr látványvilágából történő művészi inspirálódás lehetősége teszi számodra vonzóvá a cirkuszt mint olyan?

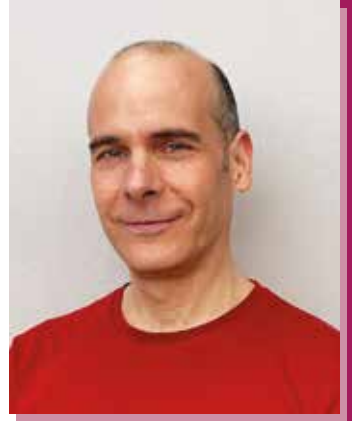
Vagy metaforaként gondolkodsz róla és élsz vele?

A cirkusz témát azért választottam, mert szerintem kimeríthetetlen lehetőségekkel bír a grafikai ötletek, a vizuális megfogalmazás szempontjából. Határtalanul játékos, kreatív és nagyon karakteres világ, ahol bármi megtörténhet. Mindez korlátlan szabadságot ad a grafikusnak.

...bár az előző sugalmazásaim jóformán mind cigányútra mentek, mégsem szakadok le a(z így vagy úgy) megkülönböztetettekről, ám a szóból értve, itt már nem az átlagostól fenotípusukban eltérő szereplőket forszírozom, hanem térjünk át a kulturálisan/etnikailag gyakran elkülönített (és szándékosan nem kirekesztett) kisebbségekre – akiknél egyébként szintén hagyománya van a cirkuszi mesterségek űzésének. Mindebből bizonyára már ki is találtad, mire szeretnék rátérni.

A Burláj vitéz című cigány népmesegyűjteményre.

Így van. Erről ha mesélnél... Honnan jött az idea? Érdeklődsz a kultúrájuk iránt, vagy konkrét megkeresés kapcsán tervezted és illusztráltad a mesekönyvet?

CSALA SÁNDOR

1975. III. 28., SZEKSZÁRD

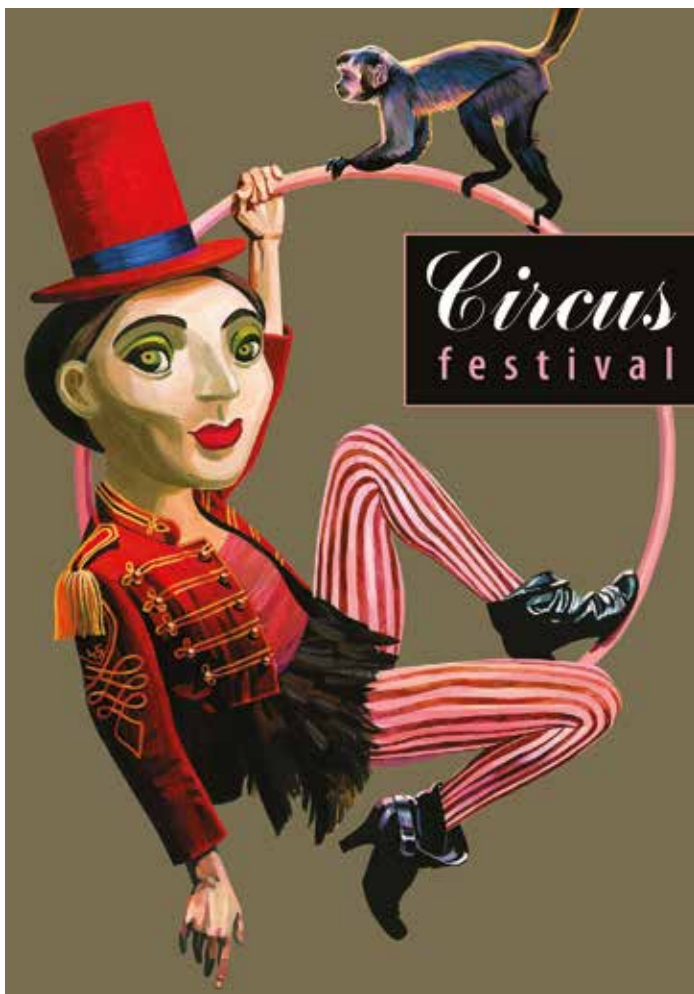
tervezőgrafikus, illusztrátor

TANULMÁNYOK

1995–2001 Magyar Képzőművészeti Egyetem, tervezőgrafika szak, vizuális nevelő tanár, Budapest
2000 University of Art and Design, Finnország, Helsinki
1993–1995 Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola, rajz szak, Szombathely
1989–1993 Pécsi Művészeti Szakközépiskola, reklámgrafika szak

EGYÉNI KIÁLLÍTÁSOK

2010 Művész Presszó, Szekszárd
2009 Keve Galéria, Ráckeve
2009 MaMaison Izabella Residence, Budapest
2007 Kossuth Klub, Budapest
2006 Aranybulla Könyvtár, Székesfehérvár
2005 FISE Galéria, Budapest
1994 Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola, Szombathely

2010-ben elnyertem a Moholy-Nagy László formatervezési ösztöndíjat. Az ösztöndíj egy-éves időtartama alatt születtek az illusztrációk, emellett megterveztem a meséket tartalmazó könyvet és a kötet teljes promócióját. Az elkészült munkákat csoportos kiállításon mutattuk be az Iparművészeti Múzeumban. 2011-ben pedig a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesülete, valamint a Magyar Formatervezési Tanács által megrendezett ötödik Gyermekek-Játék pályázaton szerepeltek, és professzionális

kategóriában harmadik díjban részesültem az illusztrációim. És hogy miért erre a kultúrára esett a választásom?

A magyarországi cigányság Magyarország legnagyobb, évszázadok óta itt élő nemzetiisége, de a népmesei kultúrájukat egyáltalán nem ismerem. Egyszerűen kíváncsi voltam. Eredetileg én szerettem volna cigány népmeséket gyűjteni, el is utaztam az Ormánságban található Gilvánfára, ahol találkoztam egy mesemondóval, de végül meséket sajnos nem sikerült gyűjtenem. Ezért illusztráltam végül a Bari Károly által gyűjtött cigány népmeséket.

Ab ovo illusztrátornak készültél (még ha plakát is), vagy – nem létező – véletlenek sora sodort eme pályára, illetve az illusztratív ön/kifejezőmód irányába?

Művészeti tanulmányaimat 1989-ban kezdtem a Pécsi Művészeti Szakközépiskola reklámgrafika szakán. Rajzolásal, festéssel természetesen már ezt megelőzően foglalkoztam egyéb iskolai rajzszakkörökön.

István grafikus, képzőművész voltak. A reklámgrafika szakon nagyon alapos manuális képzésben részesültünk.

Számítógépet még nem használtunk, mindent – a tipográfiát is – szabad kézzel készítettünk el.

A plakát műfaja iránti erős vonzalmamat a Pécsi Művészeti- ben kiállított plakátok és a Pécsi Galéria kiváló plakátkiállításai fűtötték. Élénken emlékszem Fehér László Kossuth-díjas festőművész Pécsi Galériában megrendezett 1993-as egyéni kiállítására is.

1993 és 1995 között a Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskola rajz szakára jártam, ahol Kassai Ferenc grafikusművész volt a tanárom. Itt elsősorban festésszettel, rajzolóssal, mintázással foglalkoztam, de készítettem videófilmet is, és a segédoperatőr szakirányt is elkezdtem.

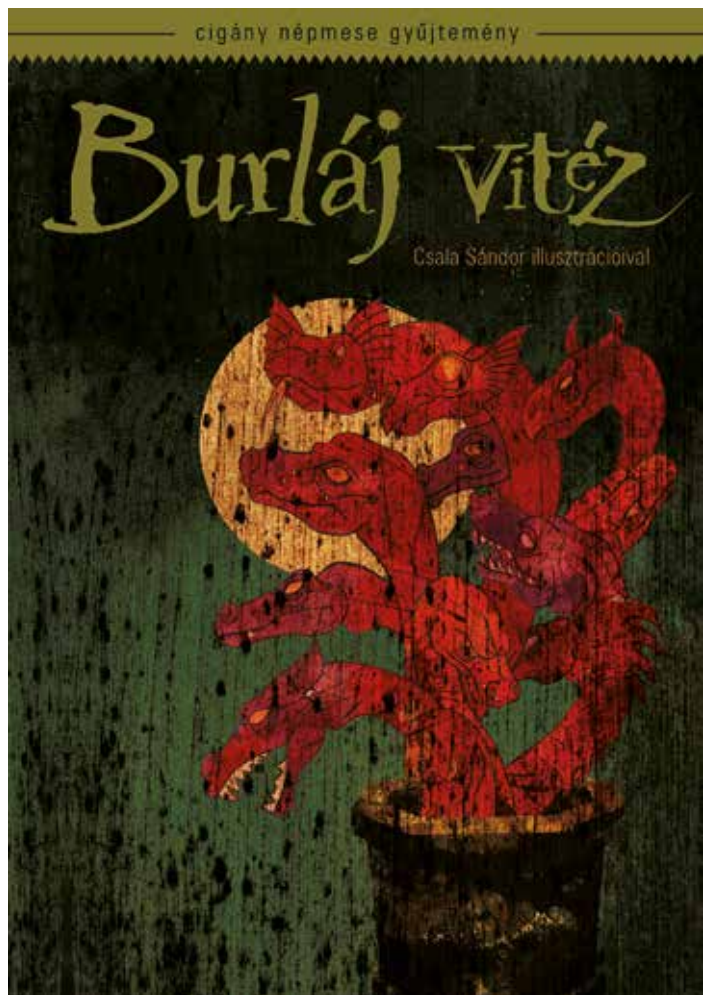
Első egyéni kiállításom – melyen festményeket állítottam ki – a Rajz tanszék folyosóján nyílt 1994-ben. Szép emlékeim vannak Kívés István vezetőedző sportszakember futóedzéseiről, amelyeken a testnevelés szakos diákokkal vettem részt.

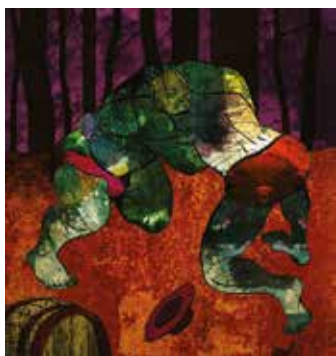

A középiskolai felvételre Szatmári Juhos László szobrászművész készített fel. Hatalmas élmény volt számomra a Pécsi Művészeti Szakközépiskolában eltöltött négy év. Bár nagyon le voltunk terhelve a rengeteg feladattal, nagy örömmel gondolok az élménygazdag középiskolai évekre, a nyári művésztelepekre.

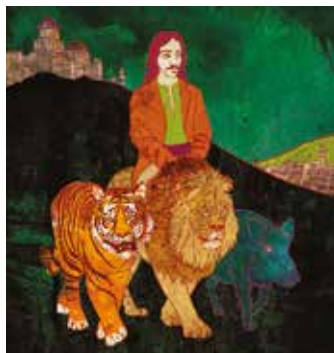
A grafikát Gellér B. István Munkácsy Mihály-díjas képzőművész, grafikus, szobrász tanította.

Rajztanárain Molnár Tamás tervezőgrafikus és Tóth Pitya

A Magyar Képzőművészeti Egyetem tervezőgrafika szakára első próbálkozásra felvettek 1995-ben. Nagy örömmre a szakmai feladatok túlnyomórésze plakáttervezés volt. Eleinte manuális technikákkal, később számítógép használatával terveztem plakátokat. A Deutsche Telekom Média, Kommunikáció és Ember című pályázatának második díját

CSOPORTOS KIÁLLÍTÁSOK

- 2026 Tervezőgrafikai Biennálé
- 2025 Budapesti Illusztrációs Fesztivál, Pesti Vigadó
- 2024 Terras Gauda Nemzetközi Plakát Biennálé, Estación Marítima de Vigo, Spanyolország
- 2022 Tervezőgrafikai Biennálé
- 2022 Arany Rajzszőg
- 2022 FISE 40 jubileumi kiállítás
- 2022 Lublini Nemzetközi Plakát Biennálé, Lengyelország
- 2021 Arany Rajzszőg
- 2021 Circus Flow, Duna Event rendezvényhajó, Visegrád
- 2019 FISE Art Craft Design, Szófia, Bulgária
- 2018 Arany Rajzszőg
- 2017 Plakát a plakát után kortárs plakátművészeti kiállítás, Klebelsberg Kultúrkvria, Budapest
- 2017 Terras Gauda Nemzetközi Plakát Biennálé, Estación Marítima de Vigo, Spanyolország
- 2017 FISE 35 Art Craft Design
- 2017 Körülöttünk – Ipar- és tervezőművészet, Nemzeti Szalon
- 2017 Tár.hely 2.0, Műcsarnok
- 2016 PosterFest plakátkiállítás
- 2016 Fehérvár Szalon
- 2015 Arany Rajzszőg
- 2015 Design Párbaj – Moholy-Nagy- és Kozma-ösztöndíjasok kiállítása, Nádor Galéria, Pécs
- 2013 Aki nem hiszi, járjon utána! a Visegrádi Négyek tagországainak közös gyermekirodalmi projektje, PTE Illyés Gyula kar, Szekszárd
- 2013 Tervezőgrafikai Biennálé
- 2012 FISE 30 jubileumi kiállítás
- 2011 Arany Rajzszőg
- 2011 FISE Poliéder – A sokoldalú magyar design, Magyar Kulturális Központ, Moszkva
- 2011 V. Gyermek-Játék országos pályázat kiállítása [MAOE és MFT], Magyar Alkotóművészek Háza, Budapest

már egy számítógépen készült plakáttervemmel nyertem el 1998-ban.

A lengyel plakátművészet már a középiskolai években is nagy hatással volt rám, később Budapesten volt szerencsém több lengyel plakátot is vásárolni a Lengyel Intézettől.

A Képzőn Bagossy Levente plakátművészete bűvölt el.

A tervezőgrafika szakon Oláh György, Auth Attila, Rozmann Ágnes, Lelkes László, Felsmann Tamás és Molnár Kálmán grafikusművészek voltak a szakmai tanárain.

Nagy élmény volt számomra Kiss Tibor festőművész, művészeti anatómia tanár roppant alapos anatómia-előadásait hallgatni és nézni. Nagyon élveztem a hatalmas tárgyi tudással bíró, kiváló előadó, Sólymos Sándor építész, filozófus magával ragadóan szellemes, remek humorú építészettörténet-előadásait is. Szerencsésnek mondhatom magam, mivel remek tanárok vettek körül, és jó néhány nagyon tehetséges, ösztönző diákot is megismerhettem... – szerettem iskolába járni.

2011 Moholy-Nagy László formatervezési ösztöndíjasok kiállítása, Iparművészeti Múzeum, Budapest
2009 Arany Rajszög
2009 GYE kiállítása, Millenáris Park, Fogadó, Budapest
2008 III. Gyermeke-Játék országos pályázat kiállítása [MAOE és MFT], Olof Palme Ház, Budapest
2007 FISE 25 jubileumi kiállítás, Kultea, Budapest
2007 50 éves a Pécsi Művészeti Szakközépiskola, Pécsi Galéria
2007 FISE, Klostergalerie, Zehdenick, Németország
2007 Gyermekkönyvszerzők és Illusztrátorok Egyesületének kiállítása, Ponton Galéria
2007 Arany Rajszög
2006 Tervezőgrafikai Biennálé
2006 Golden Bee Biennale, Central House of Artists, Moszkva
2006 II. Alba Regia Nemzetközi Filmfesztivál plakátpályázata, Vörösmarty Színház, Székesfehérvár

DÍJAK ÉS ÖSZTÖNDÍJAK

2024, 2021

NKA Iparművészet Kollégiuma, Alkotói támogatás

2011 V. Gyermeke-Játék országos pályázat, III. díj

2010 Moholy-Nagy László Formatervezési Ösztöndíj

2008 III. Gyermeke-Játék országos pályázat, különdíj

2006 II. Alba Regia Nemzetközi Filmfesztivál plakátpályázata, II. díj

2000 Erasmus ösztöndíj, University of Art and Design Helsinki, Finnország

1998 Deutsche Telekom, Média, kommunikáció és ember című pályázat, II. díj

EGYESÜLETI TAGSÁG

Fiatalkorú Iparművészek Stúdiója Egyesület [FISE]

Magyar Alkotóművészek

Országos Egyesülete [MAOE]

...mindezen élmény, élvezet és szerencse mellett cseresznye a torta tetején – már annak, aki leginkább csak a gyümölcsöt szereti e desszerten –, hogy a messzi északra is eljutottál az egyetemi évek során, vagy azok méltó zárásaképp...

Igen, 2000-ben Erasmus ösztöndíjasként négy hónapot tölthettem el Finnország legnagyobb művészeti és dizájn egyetemén, a University of Art and Design Helsinkin.

Milyen indítatásból vetted az irányt nyelvrokonaink felé? Tudatos választás volt, vagy egy öledbe pottyant lehetőség?

Eredetileg Skóciába, Glasgow-ba szerettem volna menni, de azt a lehetőséget egy intermédiá szakos évfolyamtársam kapta meg. Ezt követően választottam Finnországot, ami szintén nagyon vonzott. Életem legélménygazdagabb időszaka volt az ott eltöltött négy hónap.

Szívesen vesszük az anekdotaláfestést, miközben pásztázzuk az atelier-det...

Úgy kezdődött, hogy érthetetlen módon, valamilyen hiba miatt, engem művészeti oktatás szakra vettek fel, pedig tervezőgrafika szakra jelentkeztem. A tanár szakon minden kurzus finn nyelven folyt, így semmiben sem vehettem részt,

Glanc – könyvborító illusztráció
Elmore Leonard krimijéhez (fent)

Miért dorombol a macska?
illusztráció Roksana Jędrzejewska-
Wróbel novellájához (jobbra)

bár az egyik tanár javasolta a *Készítsünk szemétből műalkotást* kurzusát. Szerencsére később kaptam mágneskártyát – ezzel bármikor, éjjel-nappal, bemehettem az egyetemre dolgozni, ez nagyon tetszett – a grafika szak számítógépes terméhez is, így bejáratos voltam mindkét szakra – ez jól jött, amikor a grafika szkennere elromlott, olyankor használhattam a tanár szak eszközét... A művésztanár szakos lányok pedig nagyon kedvesek, segítőkészek és közvetlenek voltak. Már az első alkalommal odajöttek hozzám ismerkedni, és amikor elpanaszoltam nekik, hogy egyetlen bútor sincs a bútorozottan igényelt bérelt apartmanomban, már a hétvégén autóval szállították hozzám a különböző bútorokat...

Az oktatás (minősége) tekintetében tapasztaltál akkoriban különbséget a finn és a magyar változat között?

A finn oktatás annyiban eltért az ittenitől, hogy ott különböző kurzusokra lehetett jelentkezni. Én egy finn művészettörténet-kurzuson és egy grafikakurzuson vettem részt.

Utóbbin a *Fontographer* betűszerkesztő és -tervező szoftver használatát sajátítottuk el. Nagy élmény volt számomra az egyetemen megrendezett Nemzetközi Diákfilm Fesztivál, melyen két magyar filmrendezővel is megismerkedtem. A különbségekre még visszakarodva, minőségbeli differenciát is érzékeltem: az ottani diáktársaim munkái nem hatottak rám, számomra sterilek, ötletlenek voltak.

A tanár szakon látott tanulmányrajzok és autonóm művészi alkotások alapján pedig a Magyar Képzőművészeti Egyetemen tapasztalt rajztudás, anatómiaismeretek színvonala sokkal erősebb volt.

A tapasztalatszerzésem azonban nem korlátozódott az egyetem falai közé. A kurzusok és a diplomaplakátjaim tervezése mellett rengeteg helyet bejártam. Egy napra az észti fővárosba, Tallinnba utaztam komppal. Február 26-án és 27-én a Helsinkiben megrendezett jégúszó világbajnokságon lehetőségem adódott kipróbálni a lékúszást. Egy hétig síeltem és szaunáztam Lappföldön a Finn Öregdiák Szövetség szervezésében; a szállásunk egy meteorológiai kutatóbázison volt. Egy napra Norvégiába is ellátogattunk, ahol a jéghideg Barents-tengerben volt szerencsém úszni – kábé harminc másodpercet...

Elutaztam a rendkívül hangulatos Porvoo városába.

Egy hetet Szentpéterváron töltöttem, ahol naponta látogat-

tam az Ermitázs gyűjteményét, körülnéztem az Ilja Repin Művészeti Akadémián, felfedeztem a Péter-Pál-erődöt, a Vértő Megváltó Templomát, a Szent Izsák-székesegyházat, megcsodáltam a pompás metróállomásokat. Egy orosz család a Zsigulijával elvitt a Szentpétervár központjától 25 km-re található Carszkoje Szelo településre, ahol az egykori orosz cárok nyári rezidenciáját, a rokokó stílusú Katalin-palotát és annak kertjét tekintettük meg. Természetesen felmentem az 1917-es októberi orosz forradalomban részt vett Auróra cirkáló fedélzetére is... De a kalandozás egyszer csak véget ért, hazatérésemet követően a Képzőművészeti Egyetemen 2001-ben diplomáztam egyik kedvem irómb, Sławomir Mrozek színdarabjaihoz különböző technikákkal készített plakátjaimmal.

Bár a beszélgetésünkéből, illetve a (mély:)interjúból – így, a vége felé közeledvén megállapítom – egyértelműen plakáthangsúlyos alkotói mivoltod sejlik elénk, mi, kik némileg ismerünk, tudjuk, más oldalaid is vannak. Ezekről szólnál még néhány mondatban?

Hogyne. Tervezőgrafikusként természetesen nem csupán plakáttervezéssel foglalkozom. Illusztrátori tevékenységemet már a beszélgetés elején érintettük – e műfajt mint számomra releváns alkotási területet egy 2001-es bécsi utam során fedeztem fel: a Bank Austria Kunstforum shopjában kezembe akadt egy-egy Wolf Erlbruch német, illetve David Hughes brit grafikus által illusztrált képeskönyv – ezek oly'

nagy hatással voltak rám, hogy én magam is elkezdtem illusztrálással foglalkozni: dolgoztam a General Press és a Holnap Kiadó felkérésére, borítóillusztrációs megbízásokat kaptam a Krimiklub.hu-tól. Alkalmanként olajképeket is festek, grafikai pályázatokon indulok – terveztem plakátot Ausztrália legnagyobb művészeti fesztiválja, az *Adelaide Fringe* és a chicagói Bucktown Arts Fest

számára is. Több alkalommal készítettem japán teacímke- és teacsomagolás-illusztrációkat a Marumoto Japán Teaház és a Sazen Tea megrendelésére. Rendszeresen foglalkozom a Fadd-Dombori Triatlon Fesztivál arculatával, hirdetési grafikáival.

Tervezői tevékenységeim mellett 2005 óta tanítok grafikát a székesfehérvári Tóparti Művészeti Szakgimnáziumban...

...így ám – a nosztalgiavonaton pedig ezennel befutott.

Üdvözet a Tópartinak – ahonnan indultunk, és ahová, lám, kilyukadtunk –, illetve egy újabb (időzítési) véletlen folytán Sanyinak, ki épp e lapszámmal egy időben született.

Levél a Kóbor-szigetekről illusztrációk Jacques Prévert kisregényéhez

